

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Бар. Барська земля – кризь призму століть: I Міжнар. наук.-практ. конф., м. Бар, 17 трав. 2008 р. – Бар, 2008. – 447 с.
2. Войцеховская Г. Украинский Бар: Новый библиотечный проект // Стр-во & реконструкция. – 2008. – № 9. – С. 60-61: ил.
3. Грушевський М. Барське староство: Іст. нариси (XV-XVIII с.). – Львів, 1996. – 624 с.
4. Діяльність Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки імені В.Г. Заболотного у 2008 році: Інформ.-аналіт. огляд / Уклад. Г.А. Войцехівська; Редкол.: Г.А. Войцехівська (відп. ред.), Д.О. Мироненко, О.П. Пацеля. – К.: ДНАББ ім. В.Г. Заболотного, 2009. – 95 с.
5. Діяльність Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки імені В.Г. Заболотного у 2009 році: Інформ.-аналіт. огляд / Уклад. Г.А. Войцехівська; Редкол.: Г.А. Войцехівська (відп. ред.), Д.О. Мироненко, О.П. Пацеля. – К.: ДНАББ ім. В.Г. Заболотного, 2009. – 84 с.
6. Міста України: Інформ.-стат. довід. – К.: АВК-Росток, 2007. – 127 с.
7. Пацеля О. Малим містам – велике майбутнє // Уряд. кур'єр. – 2009. – 17 жовт. (№ 192). – С. 9. – (Про Україну з любов'ю).
8. Сецинский Е. Храмы города Бара Могилевского уезда: (Ист. очерки). – Б.м., Б.р. – 60 с.
9. Сіцінський Є. Оборонні замки Західного Поділля XIV-XVII ст.: Іст.-археол. нариси / Укр. акад. наук. – К., 1928. – 97 с.: іл.

Г.А. Войцеховская, О.П. Пацеля ИСТОРИЯ МАЛЫХ ГОРОДОВ УКРАИНЫ: ГОРОД БАР ВИННИЦКОЙ ОБЛАСТИ

О заседании библиотечного клуба «Национальные святыни», посвященный истории города Бар Винницкой области.

Ключевые слова: малые города Украины, библиотечный проект

G.A. Woytsekhivska, O.P. Patselya HISTORY of SMALL CITIES of UKRAINE: CITY BAR VINNYTSIA REGION

A meeting of the Library Club «National sanctuaries», devoted to the history of Bar city, Vinnytsia region.

Keywords: small cities of Ukraine, library project.

УДК 82.09-908

І.А. Зелененька

ОБРАЗ МІСТА БАРА Й БАРСЬКОЇ ЗЕМЛІ В СУЧАСНІЙ ПОДІЛЬСЬКІЙ ПОЕЗІЇ

У науковій розвідці аналізується образ міста Бара як мальовничого містечка посеред Східного Поділля в ліриці відомих подільських поетів.

Ключові слова: образ, символ, метафора, лірика, алегорія, модернізм, постмодернізм, романтична концепція.

Мотиви міста, урбаністичні образи у творчому доробку сучасних письменників Поділля є цікавою, малодослідженою сторінкою. Здебільшого поети не поспішають розкривати особливості виникнення й розвитку полісів, пов'язаних із особистими патріархальними відчуттями. Найчастіше місто виступає лише фоном, на історичному, синхронному чи й діахронному зрізах якого відбувалися чи відбуваються певні події.

Місто Бар на Східному Поділлі спорадично зустрічається в поетичних творах (частіше письменники звертаються до образів міста Вінниці, Жмеринки, Тульчина), що пояснюється прагненнями поетів відтворити сенс способу життя у місті, що є адміністративним центром, значним промисловим чи транспортним вузлом. Ліричний герой урбанізованої поетичної мініатюри потрапляє в лещата різнорідних суперечностей, взаємовпливів між суспільством і урбанізованим середовищем, вирішує своє ставлення до маргінезу.

Досить чітко окреслена в сучасній літературній науці проблема міста як цілісного художнього поетичного, прозового образу швидко набула форм поширеної власне літературознавчої й літературно-критичної дискусії: міські топоси, образи мегаполісів уже розглянуті в романах В.Підмогильного, Ю.Щербака, у новелах М.Хвильового, в неокласичній поезії, ліриці передшістдесятників і шістдесятників, у сучасній карнавальній українській літературі. Однак особливості образотворення, місця і ролі образу подільського містечка в регіональній українській літературі, зокрема в ліриці досить відомих подільських авторів

Наукові записки

досліджені не були, окремі значущі елементи літературних урбаністичних досліджень літературного Поділля зустрічаємо в працях чи не найбільшого дослідника подільської літератури в Україні професора Подолинного А.М. [3], [8], [12]. Отже, наукова новизна нашого дослідження полягає в з'ясуванні функцій естетичних концепцій містечка (на прикладі міста Бар), втілених у ліричних текстах сучасної подільської літератури.

У пейзажній, пейзажно-медитативній, філософській, громадянській і навіть любовній ліриці Поділля кінця ХХ – початку ХХІ століття, на нашу думку, закладено значний потенціал для вивчення й аналізу проблем сучасного міста. Серед подільських письменників важко визначити власне поета-урбаніста, проте містечкові мотиви, метафоричні міські візії можна спостерігати чи не в кожного автора. Зокрема, події сюжетних образків, символи в медитаціях, пієтетні образи-комплекси, пов'язані з містом Бар, Барською землею, відомими краями знаходимо в поетичних творах Анатолія Бортняка, Анатолія Подолинного, Ніни Гнатюк, Валентини Сторожук, Василя Кобця, Григора Мовчанюка, у, так званих, поетів-двотисячників Юрія Сегеди, Віталія Борецького, Ірини Зелененької, Оксани Дунської, Василя Пастушини, поета-іроніста Олександра Стусенка, поетів-педагогів Ганни Дяченко, Галини Войналович, Богдана Глови, у молодих ліриків, які прийшли в подільську літературу на зламі першого десятиліття ХХІ століття, – Ірини Рудик, Юлії Москалюк, Анастасії Дан.

Місто Бар виступає повноцінним художнім образом, впливає на емоційний стан ліричного героя, взаємодіє з ним у не завжди чітких алегоричних формах. Здебільшого образ міста, що на теренах Східного Поділля, з'являється в поезіях авторів, біографія яких певним чином з ним пов'язана. Це, в першу чергу, сюжетні вірші Анатолія Подолинного, ліричні мініатюри Ірини Зелененької, експериментальна проза Олександра Стусенка, постмодерні віршовані замальовки Василя Пастушини. Авторам, звісно, знайомі проблеми, тенденції розвитку й темпи соціальних перетворень у місті, що має багату історію, культуру, що своєрідне й неповторне. Тому серед розмірковувань навколо його долі з'явилися думки про те, що воно є оригінальним резервуаром думки, творчого зусилля, праці. Про це пишном, бароково, навіть панегірично написала Валентина Сторожук у поезії «Бару – на шістсотліття» [7, 49] (далі цитуємо за цим виданням):

Я стільки вже наслухала про Бар –
прийти до нього мала неодмінно.
А він увесь вирує, мов базар,
і ніжиться в осінньому промінні .

Далі в астрофічній ритмізованій поезії авторка кілька разів змінює напрямок спілкування з давнім історичним містом. Спочатку це монолог-замилування пейзажами навколо міста:

Від мряки слід, як від сльози, мина,
але пташки полинуть незабаром.
Після дощу рясна озимина
До сонечка в полях шугне за Баром.

Третя частина поезії – пієтетизація міста над річкою Ровом, що увібрала в себе ті багаті афористичні означення, котрі вже майже століття побутують на теренах Барської землі:

Не любить осінь зеленавих барв,
малює бурштиново й пурпурово.
Поділля яблунева гілка – Бар,
величний красень над блакитним Ровом.

Четверта і п'ята ритмомелодичні фрагменти переповідають історію міста, як давня топонімічна назва міста «озивається з грамот князя Свидригайла»; про те, що Бар «магдебурзьке право мав і герб», – це навіть дещо наративна розповідь про місто-фортецю на Кучманському шляху.

Першою, на нашу думку, спільною рисою в зображенні міста Бар у подільській поезії є його відтворення через індивідуальне авторське світосприйняття та світовідчуття, паралельне до міфологічних уявлень українців-подолян. Яскравим прикладом цього є пейзажно-філософська поезія-медитація Анатолія Подолинного «Дорога на Бар» [7, 46] (далі цитуємо за цим виданням):

Засніжений ранок.
Дорога на Бар.
За ніч посивіла

над шляхом верба.

«Дорогу на Бар» поет-подолянин, народжений на Барській землі, не випадково називає дорогою додому:

Дорога додому –
і в серці тепло,
хоча цю дорогу
сніжком замело.

Особливу увагу привертає панестетична міфологема у п'ятій строфі поезії:

Мій світе великий,
як добре мені,
що їде Михайло
на білім коні...

Все, що потрапило в поле зору ліричного героя, в дорозі на Бар, названо «світом великим»; це гіперболізація простору за допомогою образу одного з християнських святих, міфологізованого в українців як кінного вершника (символу початку астрономічної зими). Остання строфа твору фокусує увагу реципієнта на милих серцю поета пейзажах навколо Бара, де «поле навколо», «синьо між хмар».

Чималий інтерес у читача подільської лірики викликає особливість сприйняття ліричним героєм (героїнею) людей, котрі мешкають у місті, знайомих і незнайомих, диваків і міщан, молоді й дітей. Проблему дивацтва спробувала розкрити по-своєму молода подільська авторка Анастасія Дан (Занузданова) в поезії-присвяті «Дивакам» [2, 19] (далі цитуємо за цим виданням):

Знову сотні фальшивих ідей.
Ось, здається, дійду апогею,
і спочатку чи ямб, чи хорей,
а дивак скине чорну кирею.

Перша строфа поезії є, по суті, розв'язкою в долі дивака, котрий іде на діалог із містом і його мешканцями, через цей діалог – на перцепцію зі світом:

Він підійде, всміхнеться і в такт
під солодку мелодію неба
затанцює химерний гопак,
наче й радості більше не треба.

Третя строфа закінчує живописання образу сучасного містечкового дивака:

Не філістер він – ентузіаст,
його сила у мріях постійних.
Легко скинувши зайвий баласт,
вирушає на пошуки рідних...

Окреме місце в позиціонуванні себе як ліричного героя (героя в місті) займає образ коханої людини. Звернімося до постмодерної експериментальної поезії Василя Пастушини «Тривого моя, ти знов хворобливо...» [8, 6] (далі цитуємо за цим виданням):

Тривого моя, ти знов хворобливо
зникаєш у місті заюшених злив.
Ти знов обіймаєш цю зиму брехливу,
що марить слизькими губами весни.

У період змін пір року «зима/весна», на фоні несприятливих погодних умов у місті образ коханої транслюється через символ тривоги. Далі в поезії-сазі з чотирьох частин це вже образ-символ турботи і, врешті решт, благодатної знемоги; автор так нашаровує версифікації навколо образу коханої, що чіткі межі між нею та містом як напівсакральними сутностями майже стираються: «Насправді ти дивна, панічно, хронічно / у архітектурних, ну, майже словах»; «Небого моя, клишонога, як місто, / блукаєш, мов привид, пасуєш зимі», «У місті, де стеля цілує підлогу, / ненавиджу і обіймаю весну».

Саме через трансляцію відчуттів ліричного героя поети-подоляни чутливо, в чітких образах репрезентують негативні тенденції, що відбулися чи можуть відбутися в місті, краї, українському суспільстві загалом. Іноді мова йде про пересторогу занепаду ціннісних орієнтацій та моральності мешканців міста чи містечка, і це як набат для нас, подолян, українців-європейців. У еллінській, високій, драматичній формі уявила історію й сьогодення Ірина Зелененька [4, 14] (далі цитуємо за цим виданням):

Наукові записки

Моє місто стрибає з берега на берег...
На осінь – мов Колізей, де кожного
дня – нова колізія, нові маски, новий вертеп.

Жителі міста постають у пейзажно-філософському верлібрі в масках: як видається ліричній героїні, це барвисті маски осені (метафора пов'язана з явищем листопаду):

люди – кольорові Софокли та Евріпіді,
Орфеї та Геракли, Езопи та Галілеї,
гладіатори та гетери в пошуках Еврідіки...

Далі у творі постає власне міський пейзаж:
чисто богемно дощі-олімпійці
цілують факели вікон, розп'яття доріг.
Музеї – дерева – титани – каріатиди,
місто – як аксіома, перцепція квітів,
алюзія музики і кольорів.

Поетеса доходить висновків, переломивши свій досвід життя в місті через його героїчну драматичну історію:

Так, моє місто – анданте світу
колись – козацький акрополь
(а по ньому в синьому Бона).

Отже, ціннісні орієнтації, утворені у структурі свідомості й самосвідомості людини (автора, ліричного героя й навіть реципієнта), зумовлюють потребу відтворення в літературі типових сутнісних характеристик мешканців міста.

Однією з актуальних проблем, порушених у зв'язку з описом містечка, є проблема самотності в маленькому місті (що розвивається в тексті за аналогією до проблеми самотності в мегаполісі). Це самотність серед людей, самотність поряд із коханою (коханим), самотність без коханої (коханого), що помітно мало не в усіх аналізованих творах. Тобто проблемою, що захована в контексті чи не усіх творів про Барську землю, є не завжди усвідомлене протистояння людини і полісу (поета і міста), їх взаємовплив.

Отже, здається, що за допомогою версифікацій, через переживання, візії ліричного героя сучасний автор володіє пульсом міста, активно реагує на проблеми і вважає своїм чи не основним завданням, завданням поета-ментора, поета-публіциста, поета-медіума століть попередити краян про глобальні цивілізаційні зміни, проблеми, яких можна уникнути. Описи міста (фрагментарні, локальні) створюють уявлення про те, що місто – жива сутність, що пристосовується до пульсу мешканців, до пульсу автора.

Вірші подільських поетів переконують: буденність не змінює й не нівелює потреби переосмислення глибокого сенсу буття на землі. З огляду на ті актуальні філософські, буттєві проблеми, що вже порушені в сучасній подільській літературі, можна прогнозувати появу якісно нових художніх творів, що стануть можливим перспективним об'єктом дослідження національної, європейської урбаністики.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І.Н. Цінності як ядро особистості. / І.Н. Бех. // Цінності освіти і виховання: Наук.-метод. Збірник. / За ред. О.В.Сухомлинської. – К., 1997. – 224с.
2. Дан А. Мій стоголосий світ. Поезія, проза. / А. Дан. – Вінниця, 2010. – 80с.
3. З-над Божої ріки: літературний біографічний словник Вінниччини. – 2-е видання, перероблене і доповнене / Упорядкування, загальна ред. А.М.Подолінного. – Вінниця: Континент-ПРИМ, 2001. – 408с.
4. Зелененька І.А. Трохи поля на щастя. Поезії. / І.А.Зелененька. – Вінниця: Континент-ПРИМ, 2006. – 128с.
5. Краса України: Твори поетів і фотохудожників Вінницької, Тернопільської та Хмельницької областей про рідне Поділля / [Під ред.: Б. Бастюка, В.Рабенчука, М.Федунця.] – Вінниця: ДЦ «ДКФ», 2006. – 160с.
6. «Ми в дорогу вийшли на світанні». Літературно-мистецький альманах. / Ред. В.Д.Кобець. – Вінниця, ФОП Данилюк В.Г., 2009. – 288с.
7. «Миле серцю Поділля». Поетична антологія./ Упорядн. В.П.Сторожук. – Вінниця: Книга-Вега, 2006. – 160с.
8. Пастушина В. Паперова зозуля. ...Як Вас звать, панянку? Вірші та проза. – Вінниця, 2008. – 96с.

9. Подільські криниці: хрестоматія з літератури рідного краю. Вип. 2 / Упорядкув., вступ. слово, біогр. довідки та матеріали до літературної карти А.М.Подолінного. – Вінниця: Аквілон, 2001. – 592с.
10. Подолінний А.М. В нас дорога довга...: вибрані вірші / А.Подолінний. – Вінниця: Континент-ПРИМ, 2005. – 60с.
11. Презентація орлиного польоту. Літературно-мистецький альманах. / Ред. В.Д.Кобець. – Вінниця, ФОР Данилюк В.Г., 2009. – 200с.
12. Стоголосся: поетична антологія Вінниччини ХХ ст. / Упорядк., вступ. слово «Лети ж, рідне слово», біогр. довідки А.М.Подолінного. – Вінниця: Континент-ПРИМ, 2002. – 432с.

И.А. Зелененька ОБРАЗ ГОРОДА БАРА И БАРСКОЙ ЗЕМЛЕ В СОВРЕМЕННОЙ ПОДОЛЬСКОЙ ПОЕЗИИ

В научной разработке анализируется образ города Бара как живописного городка посреди Восточного Подолья в лирике известных подольских поэтов.

Ключевые слова: образ, символ, метафора, лирика, аллегория, модернизм, постмодернизм, романтическая концепция.

I.A. Zelenenka Image of the city Bar and Barskiy EARTH IN MODERN PODILSKY POETIRY

This article deals with the analysis of Bar's image as a picturesque town in the eastern Podillia in the poetry of famous Podillian poets.

Key words: image, symbol, metaphor, poetry, allegory, modernism, postmodernism, romantic concept.

УДК 2.2. – 41: 75

отець Мелетій Батіг (Микола Іванович Батіг)

БАРСЬКИЙ МОНАСТІР ОТЦІВ ВАСИЛІАН І БАРСЬКА ВАСИЛІАНСЬКА ШКОЛА

У статті йде мова про заснування й функціонування Барського монастиря отців Василян і Барської василянської школи як важливих чинників розвитку освіти, виховання, культури, популяризації духовності й релігійної моралі на теренах Барської землі.

Ключові слова: освіта, виховання, культура, духовність, релігійність, моральність, церкви.

Важливим культурно-історичним, суспільно значущим явищем на теренах Східного Поділля стала діяльність отців Василян у місті Бар протягом XIII-XIX століть, проте в зв'язку з несприятливими політичними умовами, національним, культурним, політичним та економічним гнітом протягом XIX-XX століть будь-яка інформація про цей важливий для Барської землі феномен замовчувався. Спорадично відомості про діяльність василян в Україні, на Поділлі й зокрема в м. Барі можна знайти в працях М.С. Грушевського [1], І.Н. Нагаєвського [5], Є.Й. Сіцинського [7], П.М. Шкраб'юка [9]. Саме тому це питання потребує ґрунтовного висвітлення у фаховій науковій літературі сучасної України.

Митрополит Київський, Галицький та всієї Руси Йосиф Велямин Рутський (1574-1637) у складні для з'єднаної церкви України з Апостольським престолом (Уніатської церкви, сьогодні – Української греко-католицької церкви) часи бачив певний порятунку у складному й несприятливому становищі для віруючих і релігійних діячів. Цим порятунком було створення широкої мережі освітніх закладів західноєвропейського типу [2, Т.12; с.17-18], що стало можливим після реформування способу життя в українських монастирях. На Новгородичській капітулі в 1617 році було видано розпорядження щодо народного шкільництва [1, 29]. А вже у Василянського Чину були три головні, історично обумовлені й мотивовані в національному контексті напрямки діяльності: а) місії; б) школи; в) видавнича справа.

Митрополит Йосиф Рутський, духовний архімандрит Йосафат (Кунцевич) підтримали ініціативи церкви й парафіян у створенні шкіл, оскільки в Європі того часу вже набули широкого розмаху єзуїтські колегії та звичайні школи [7, с. 45]. Найперше Й.Рутський і Й.Кунцевич ініціювали здобуття богословської освіти і популяризували її поміж духовників. Здібних отців і братів митрополит Й.Рутський делегував навчатися за кордоном. Після повернення до монастирів отці засновували окремі духовні школи з європейського штибу напрямком роботи [2, Т.12; с. 21]. Ці школи не поступалися кращим єзуїтським навчальним закладам, що були організовані єзуїтськими організаціями для польського населення.